

výstavby, u Izraele o snaze nových přístupů k územnímu plánování v souvislosti se sociálními a ekonomickými aspekty. Většina vlád uvedených zemí má snahu dále uvolnit trh pracovních sil; privatizace ekonomiky však může vést i k negativním důsledkům např. ve Spojeném království v oblasti plánování a sociálním bydlení. Uznává se, že zde pokračování "laissez-faire" např. v neřízené migraci povede k další koncentraci obyvatelstva ve městech, a není proto vhodná. Stěhování je ve všech čtyřech zemích důležitou složkou ekonomického vývoje. Izrael má dlouhodobý plán vývoje země formulován v dokumentu "Izrael 2000", kde jsou respektovány i územní potřeby státu. Podobné plány však mají i jiné země např. Nizozemsko, Francie, Japonsko, Dánsko, Austrálie; všechny tyto země se snaží zpomalit urbanizační procesy zejména ve vztahu k hlavním městům, bránit environmentální degradaci, zabránit rozšíření okruhu "lidí bez přístřeší" a reagovat na tendence masové migrace.

Řada příspěvků byla věnována specializovaným otázkám. Tak např. na téma bytové politiky ve vztahu k životnímu prostředí ve městech a v celostátním ohledu hovořil G. Fialkoff a Y. Gur z Izraele, A. Rose z Kanady, N. L. Bajecová ze Srbska, C. Algje

z Austrálie, a to se zaměřením na hlavní problémy v jednotlivých zemích, na ingerenci státu v bytové výstavbě a bytové politice, na míru vlivu ústředního plánování na formování území ap.

Kritizován byl malý počet příspěvků věnovaných otázkám regionálních městských ekonomik (D. Czamaňski). Přitom restrukturalizace ekonomiky se váže právě na metropolitní území. Má svá úskalí v ev. konfliktech státních resp. veřejných a soukromých zájmů ap. Otázku technologií, životního prostředí a městského plánování probíral H. Salomon na pozadí koncepce, že technologie jsou obvykle chápány jako "soubor hardwarů", které by měly posílit lidskou existenci a životní komfort.

Jeruzalémský kongres lze hodnotit jako vhodnou rekapitulaci nedávného vývoje prostorového plánování, jeho zaostání při řešení některých významných procesů (nadměrná koncentrace obyvatelstva do metropolí), ale jako klad lze vyzdvihnout snahu anticipovat očekávané procesy pohybu obyvatelstva v souvislosti s přeměnou vyspělých ekonomik postindustriálních společností do nových, dosud nedefinovaných formací.

Alois Andrie

Konference o transformaci politických kultur středovýchodní Evropy

Z podnětu Institutu pro politickou vědu při Eberhard-Karlově univerzitě v Tübingenu se konala na přelomu srpna a září v Oberjochu velmi zajímavá a podnětná týdenní mezinárodní konference na téma "Transformace politických kultur středovýchodní Evropy. Koncepce a výsledky bádání". Její obsah byl nejen vysoce aktuální, ale také dlouhodobě perspektivní.

Zúčastnilo se jí kolem třiceti politologů, sociologů a historiků, hlavně z univerzit z Budapešti, Prahy, Varšavy a Tübingenu, kteří přednesli řadu cenných referátů a mnoho pozoruhodných názorů během častých diskusí. Konference byla rozvržena do pěti komparativně zaměřených okruhů, jež se však leckde překrývaly.

I. Strukturální podmínky a normativní orientace demokratických politických kultur

Prof. Fr. Ryszka (Varšava) ve svém referátu *Nová střední Evropa ve znamení postkomunistické politické kultury* poukázal na historické kořeny geopolitického chápání pojmu střední Evropa, sahající až k politické kultuře rakousko-uherské monarchie. Zejména na administrativní a autoritářské pojetí stylu panství a vnitřní struktury státu. Mezi rozpadem monarchie a rozpadem sovětského bloku se tyto základy politické kultury střední Evropy příliš nezměnily. Také se zachovala, či spíše prohloubila jejich odlišnost oproti Evropě západní.

Prof. G. Meyer (Tübingen) referoval na téma *Politické kultury střední Evropy na přelomu*.

Prof. B. Pokol (Budapešť) v referátu *Politická kultura a organizace politiky v Maďarsku* rozvedl názor o specifické roli jednotné intelektuální kultury a sociální vrstvy inteligence v Maďarsku. Její nedostatečná profesní diferenciací oproti vývoji západních společností znemožnila v Maďarsku náležité uplatnění autonomní logiky politiky. Proto se dnes Maďarsko ocitá na křižovatce mezi obviňováním inteligence z jednotného usilování o moc a její výhledovou demokratickou diferenciací.

Doc. J. Fibich (Praha) přednesl referát na téma *Některé základní rysy vývoje politické kultury v postkomunistickém Československu*, v němž se zabýval převážně poměry v českých zemích a vyslovil některé hypotézy ohledně periodizace současného vývoje.

El. Krause, M. A. (Tübingen) uvedla v referátu nazvaném *Nacionalismus jako následek nedostatku identity v psychické, sociální a kulturní oblasti*, že specifická rostoucího nacionalismu je podmíněna hlavně předchozí patriarchální a autoritářskou výchovou, hierarchickým uspořádáním společnosti, destrukcí a znehodnocením sociálních rolí obyvatelstva, odporem vůči politické patronizaci, návyky na jednotu a pozůstatky lidové kultury.

Dr. V. Martinez (Varšava) v referátu *Hledání sociální identity v Polsku* konstatoval, že ze sociologických výzkumů z roku 1988 vyplynulo, že se nejvíce Poláků identifikovalo s Francouzi a Američany. Později se sympatie s Američany dostaly na první místo, neboť Evropa se dostatečně neotevřela polskému zboží ani lidem.

II. Dědictví socialistické minulosti

Dr. I. Krasnická (Praha) v referátu *Polská kultura a boj za demokracii v socialistickém Československu* vyšla z užšího chápání kultury jako tvorby umělecké a vědecké a poukázala na dvě etapy intenzivního vlivu polské kultury na kulturu českou.

Dr. W. Thaa (Tübingen) hovořil na téma *Úloha veřejnosti v demokratické transformaci socialistické společnosti*. Usoudil, že události z roku 1989 a jejich příčinu nelze vysvětlit důvody ekonomickými ani teorií modernizace. Daleko více odpovídají určité politické logice fungování sféry veřejnosti

v socialismu sovětského typu. Krize socialismu se spíše než na úrovni systémové projevovala prostřednictvím nezávislých skupin a formováním s nimi spjatých prostorů veřejnosti, a to zejména v bývalé NDR a ČSSR.

III. Veřejnost a transformace politických kultur

Dr. P. Stefaniuk (Varšava) v referátu *Sociální absurdita* poukázal na neschopnost běžných teorií politické racionalizace a ekonomického determinismu objasnit takové závažné projevy absurdity v historii úpadku komunismu, jako byla genocida, Osvětim či "kolektivizace zemědělství". Odtud vyvodil potřebu a význam antropologie politiky, která zkoumá hlubší esenciální vztahy mezi racionalitou a iracionalitou, smyslností a kauzalitou a může přispět k objasnění problémů politického zla.

Dr. S. Marody (Varšava) referoval na téma *Čtvrtá moc? K úloze masmédií v období transformace*. Na příkladech z Polska zvažoval nedávnou i současnou roli masových komunikací, nakolik mohou odpovědně přispívat jako "čtvrtá moc" (vedle tří mocí Montesquievých) k rozvoji nové demokracie.

IV. Politická participace: volební chování, občanské iniciativy a nové systémy stranictví

Prof. J. Havránek (Praha) se zaměřil na chování voličů v České republice v roce 1992 s historickou retrospektivou. Poukázal na velmi podobné trendy chování voličů mezi Čechy a Němci za první republiky a rozdílné chování mezi Čechy a Slováky nyní.

Dr. R. Markowski (Varšava) referoval na téma *Nevoliči v případě Polska*. Polské volby 1991 prokázaly podle něj významnou roli "mlčící většiny" anebo strany podřízených, neboť se jich zúčastnilo pouze 43 % oprávněných voličů. Zároveň se projevil pokles účasti oproti volbám v roce 1990 o 20 %. Tento růst politické apatie lze přičítat jak neblahým následkům makroekonomické reformy, tak negativním postojům vůči náboženským hodnotám a aktivitám katolické církve. U pasivní části polské společnosti zjistil sociologický výzkum relativně degradovaný dogmatismus, egalitářství, izolacionismus, psychologickou ustrnulost a nacionální tradicionalismus.

D. G. Toka (Budapešť) osvětlil *Změny parametrů kompetence strany* na příkladech Maďarska z let 1990-91. Při sekundární analýze dat získaných v primárních sociologických výzkumech zjistil některé značně relevantní přesuny politických postojů členstva stran a voličů od polarizace tržní kontra sociálně protekcionistické k polarizaci vesnické kontra městské, svobodomyšlné kontra autoritářské a nacionální kontra kosmopolitní. Antikomunistická revoluce se v těchto výzkumech ukázala spíše jako "sjednaná" než masově mobilizační.

Dr. A. Bozoki (Budapešť) referoval na téma *Demokraté proti demokracii v Maďarsku*. Poukázal zejména na to, že v Maďarsku během etapy demokratizace masy prováděly převážně symbolické akce a jen výjimečně táhly do ulic. Proto zde demokratizace probíhala spíše shora pomocí odborníků a uvnitř komunistické strany. To vedlo k vážným slabinám v mechanismech zprostředkování mezi politikými elitami a masami, které vyvolaly určitou radikalizaci a polarizaci uvnitř politických stran a formování technokratické opozice. Přeceňováním úlohy převážně parlamentní politiky pak vyvolalo tendence k formování lidové fronty a kritice politokracie a meritokracie.

Dr. F. Svátek (Praha) se věnoval tématu *Nové politické elity v demokratickém hnutí a politických stranách po listopadu 1989*.

Prof. S. Geberthner (Varšava) hovořil o *stranické politice v Polsku v letech 1989-91*. V předložené studii o vývoji a úloze instituce "kulatého stolu" v politice demokratizace poukázal zejména na univerzální význam politických dohod dosahovaných u "kulatých stolů" pro demokratické zlomy ve všech východo- a středoevropských zemích.

Dr. Z. Klíma (Praha) v referátu *Některé geografické problémy posledních voleb v ČSFR* upozornil na určitá teritoriální specifika v preferování některých stran a politických orientací voličstva, plynoucí ze srovnání s volbami v letech 1918-1938.

V. Systémová transformace, způsoby života a politická kultura

Prof. I. Hanka (Mnichov) se v referátu *Politické kultury středovýchovní Evropy v přechodu* zabývala hlavně podmínkami a souvislostmi překonávání zakořeněné předrevoluční mentality. Uvedla, že atomizovaná společnost bez zprostředkujících potencií nemůže vytvářet stabilní politické chování.

Prof. M. Marody (Varšava) referovala na téma *Společnost na křižovatkách* na základě vývoje politické a ekonomické transformace v Polsku za poslední tři roky. Vycházela přitom z hledisek reprezentace politické a reprezentace symbolické.

Dr. V. Čermák (Praha) přednesl referát *Mezioborové vztahy na univerzitách a středních školách*.

Jindřich Fibich

Demokracie v politickém systému Spolkové republiky Německo

Několik poznámek k vývoji politické kultury

Výzkum politické kultury jako součásti německé politické vědy je teoreticky a metodologicky zakotven v sociálních vědách Spojených států amerických. Objekt, na kterém se tam rozvinul, byl však německým fenoménem jak se mohla demokracie Výmarské republiky zhroutit a bez odporu uvolnit místo nacionálně-socialistické diktatuře, zatímco v téže době na jiných místech prokázaly demokratické režimy svou odolnost? V západním Německu se výzkum politické

kultury ve svých počátcích věnoval především souvislostem mezi politickou kulturou a politickým stylem - zcela specifické problematice, čemuž je možno porozumět na pozadí vývoje duchovních dějin v Německu. Dnes je etablován v politické vědě jako samostatná oblast, která reflektuje subjektivní prvky, politickou dimenzi osobnosti jako společenskou základnu politického systému vcelku, rozhodovacích procesů v jeho rámci a věcné politiky.

Demokratický systém, tak jak vznikl v roce 1949 v západní části Německa - a jen o něm bude zpočátku řeč - založením Spolkové republiky, odpovídal především politic-